

REFLEXIÓK EGY KONFERENCIÁRÓL

A Felnőttképzés Fejlesztéséért Egyesület 2008 novemberében ötödik alkalommal rendezte meg konferenciáját a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat országos központjában. A két napra terjedő tanácskozáson a hazai érdeklődőkön kívül angol, cseh, lengyel és német szakemberek is részt vettek. Az előadások öt témakörhöz kapcsolódtak: „Tanuló városok, tanuló régiók”, „Az andragógusok kompetenciái”, „Integráció és oktatás”, „Felnőttkori tanulás”, „Felnőtt tanuló”. Az előadásokról mind a két nap végén összefoglalást adtam, és kiegészítő megjegyzéseket tettem.

Az első nap bevezető előadását *dr. Ekkehard Nuissl*, a Német Felnőttképzési Intézet igazgatója tartotta a *tanuló régiók sajátosságairól és azok németországi tapasztalatairól*. Gondolatmenetéből érdemes volt kiemelni a „tanuló régió” fogalmát, szembeállítva a „tanuló várossal”. Az utóbbinál ugyanis kérdésként vehető fel, eszerint „tanuló falvokról” nem is beszélhetünk? Talán azért, mert ott nem is várhatjuk a felnőttek tanulásának elterjedését? Bár kétségtelen, hogy kisebb településeken nehezebben terjed a felnőttkori tanulás igénye (már csak a pozitív példák hiánya miatt is), mégsem valószínű, hogy ezért mellőzik, inkább csak feledékenységből, vagy azért, mert a városok említése sokkal tetszetősebb. Minden esetre elismerhető, hogy szerencsésebb régiókról beszélni, mert ezek magukba foglalják a várost és környékét egyaránt. És még valamiért: a *régió komplex fogalom*, a földrajzi, történelmi, társadalmi, gazdasági, politikai, kulturális tényezők egymásba fonódó együttese. Nálunk ez a fogalom hiányzik a közgondolkodásból. Beszélünk országról, megyéről, városról, falvokról, de mindig csak közigazgatási, esetleg még gazdasági értelemben, de sohasem az említett tényezők együttesében. És hiányzik az is, ami egy „tanuló régiónál” elengedhetetlen: a *szervezetek és intézmények kölcsönös segítséggel járó szervezett együttműködése*. Dr. Nuissl ezzel összefüggésben a „hálózat” fogalmát használta. Jól fejezi ki ez a szó, hogy nem alkalmi kapcsolat tartja össze a régió fejlesztésében érdekeltet, hanem a közös célokért vállalt partnerség, a

rendszeres kommunikáció és a közös tervezés. Az ilyen tervezés feltételezi a szükségletek elemzését, a helyi igények feltárását, a széleskörű információ és tanácsadás megszervezését, a regionális identitás erősítését. E munka természetesen sok időt és energiát kíván, de megéri. A jól szervezett együttműködés megsokszorozhatja az eredményeket.

Feketéné Szakos Éva, a gödöllői Szent István Egyetem Tanárképző Intézetének docense a *felnőttképzés „megújulási szükségleteiről”* beszélt. A gondolkodás és cselekvés innovációját összekötötte a változó környezethez alkalmazkodó magatartással, hangsúlyozva, hogy ez ma már létszükséglet, sőt a túlélés követelménye. Az „újító” gondolkodás és cselekvés tehát nem csupán a munkahelyeken kívánatos, hanem az élet egészében. Tudnunk kell, hogy az innováció megvalósulásának feltétele a *problémamegoldás és a kreativitás*, amelyben a tudati aktivitás és a gyakorlati megvalósítás szerves egységben van. Mindezekről hozzászólásomban felvettem, hogy az innováció terjedésének egyik legnagyobb akadálya a *„zárt gondolkodás”*, amelynek jellemző vonása a félelem minden lényeges változástól, különösen akkor, ha a változás az ismeretlen valóságba nyúlik át. Ez általában azokra jellemző, akik elszigetelik életüket a szélesebb társadalmi kapcsolatoktól, és a maguk életét nem annak részeként fogják fel, hanem önmagában, kiszakítva összefüggéseiből. Ebből következik, hogy az életük ellentmondásait és problémáit sem tudják megérteni, azok megoldását pedig másoktól várják, rendszerint a helyi vagy a tágabb területen illetékes hatalomtól. Számukra a változatlanág egyenlő a biztonsággal, a megszokottság pedig az élet rendjével. A tanulás éppen ezért számukra nem is kívánatos, a meglévő tapasztalatot elegendőnek érzik. S ha mégis részt vesznek felnőttként a szervezett tanulásban, akkor is *csak reprodukálni* akarják, amit hallanak. Eszükbe sem jut, hogy azt tovább lehetne gondolni, abból valamire következtetni is lehet, és azt tovább gondolva új, megoldandó problémákat lehet felvetni. Ráadásul a gépiesen tudomásul vett információkat igyekeznek úgy il-

leszteni be a tudatukba, mintha minden átvett információ őket igazolná, meglevő meggyőződésüket erősítené. Épp ezért mindent megtesznek azért, hogy az újító embereket és gondolatokat maguktól elhárítsák, fellépésüket a helyi közösség számára lehetetlenné tegyék. S ahol ők vannak többségben, ott a felnőttképzésnek alig van esélye a tanulás megszervezésére.

Németh Balázs, a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás-fejlesztési Karának docense egy nemzetközi kutatásról számolt be, amelynek a pécsi egyetem is résztvevője. Az OECD-hez kapcsolódó „PASCAL” projekt különböző országok tanuló régióinak kutatására vállalkozik, figyelembe véve ezek hatását a gazdasági versenyképességre, az állampolgárok aktivitására, a társadalmi kohézióra, a települések fejlesztésére és a közösségi tanulásra. Mindenütt előtérbe állítva a „fenntartható fejlődés” gondolatát. A beszámoló jól mutatta be, hogy milyen előnnyel jár egy ilyen nemzetközi együttműködésben való részvétel, mennyi tanulságot adnak számunkra más országok tapasztalatai.

Az „*andragógusok kompetenciáit*” azok értelmezték „kerekasztal-beszélgetés” formájában, akik felsőoktatási intézmények andragógia-szakán tanítanak: *Dr. Sári Mihály*, a Pécsi Tudományegyetem docense, *dr. T. Molnár Gizella*, a szegedi egyetem főiskolai tanára, *dr. Kraicziné dr. Szokoly Mária*, az ELTE Pedagógia-Pszichológiai Karának főiskolai docense, *dr. Márkus Edina*, a debreceni egyetem főiskolai docense. Valamennyien egyetértettek abban, hogy a kompetenciák fejlesztése gyakorlati feladatok teljesítésével lehetséges. Kevésbé látszott meggyőzőnek az a jegyzék, amit megbeszélésük kezdetén kivetítettek. (Ezeket előzetesen egy oktatói csoport állította össze.) Kérdéses, hogy az olyan tulajdonságok, mint a humánus, etikus magatartás, a rugalmasság, a tolerancia - tudatosan, célirányosan taníthatók-e. Bár kétségtelen e normák értéke, gyakorlati fejlesztésük módja azonban nem tisztázott. Az is elmondható, hogy a kivetített tulajdonságok között nem szerepel olyan kompetencia, mint a helyzetelemzés, a problémamegoldás, noha ezeknek a szükségessége nyilvánvaló, és a gyakorlathoz kötöttségük is az. Elhangzott viszont itt egy megállapítás, amelynek a megvalósítását különösen érdemes megfontolni: *Kraicziné Szokoly Mária* említette, hogy egy idegen nyelv elsajátításával együtt az adott ország kultúráját is meg kellene ismertetni. Az erősödő és szélesedő nemzetközi

kapcsolatok miatt ez valóban időszzerű. Utalni lehet arra, hogy Nyugat-Európa egyes országaiban ezt oktatócserékkel oldják meg, úgy, hogy az egyetemek több külföldi előadót hívnak meg egyes országok felnőttképzésének ismertetésére kulturális háttérükkel együtt. Ezt talán nálunk is meg lehetne valósítani (bár a vendégelőadók meghívásának anyagi feltételei is vannak), ehhez azonban az is kellene, hogy az előadásokat hallgatók értsék is azt a nyelvet, amit az előadók használnak. (Általában az angolt, esetleg a németet.)

A konferencia első napját az „*integráció és oktatás*” témaköre zárta. Előbb *Eva Vosahlova*, Csehország Libereci Régiójából ismertette a testi fogyasztékosok integrációját angol nyelvű előadásában. A gyakorlati példákkal kiegészített beszámoló jól bizonyította, hogy e célcsoport esetében is eredményesen alkalmazhatók az andragógia elvei, módszerei.

Dr. Hahner Péter, a Pécsi Tudományegyetem docense történelmi tárgyú előadással járult hozzá a fiatalok és a felnőttek oktatásának egységéhez. Egy olyan adalékot mutatott be, ami elkerülte a felnőttoktatás történelmi előzményeit feldolgozó figyelmét: Charles-Maurice de *Talleyrand* már a francia forradalom idején, a 18. század utolsó évtizedében javasolta a konventnek a minden emberre és minden életkorra kiterjedő oktatás kialakítását. Javaslatát azonban – noha rokonszenvvel fogadták – gyakorlatilag mégsem valósították meg. *Hahner Péternek* ez az előadása nemcsak arra volt jó, hogy történelmi tájékozottságunkat gyarapítsa, hanem arra is, hogy figyelmeztessen, a jelenben kialakuló érveléseink közben nem árt figyelembe venni, hogy a problémáink megoldására korábban milyen javaslatok születtek. Így elkerülhető, hogy olyasmit igyekezzünk felfedezni, amit elődeink már megfogalmaztak.

Deme Tamás, a Pázmány Péter Egyetem Esztergomi Karának docense az integráció elveit és megvalósítása módját foglalta össze egy több éves művészetpedagógiai kutatás alapján. Szavainak időszzerűségét bizonyította, hogy az oktatás általában elszigetelt egymástól az ismereteket, a tantárgyakat, annak ellenére, hogy a tanítás feladata az összefüggések felismertetése lenne. A kutatásban ugyancsak elválnak egymástól a tudományok, figyelmen kívül hagyva az interdiszciplinaritás követelményeit. Ezért kérdésként vehető fel, hogy a felnőttképzés túl tud-e lépni ezen a korlátozottságon?

A konferencia második napján „a felnőttkori tanulás sajátosságairól” szóló témakört a Magyar Pedagógiai Társaság Felnőttnevelési Szakosztályának elnöke, *Harangi László* vezette be. Előadása a felnőtt tanulóval szemben támasztható követelményeket mutatta be. A csoportmunkához szükséges „interperszonális” együttműködést, továbbá a motivált-ságot, az elemző, problémamegoldó képességet tartalmazó „intrapersonális” elmélyültséget. A kommunikációhoz sorolható olvasási képességet, beszédkészséget, tárgyalási készséget, fogalmazási képességet. Mindezek szerintem arra figyelmeztetnek, hogy a tanulásban az ismeretek átvétele helyett a *gondolkodásmód fejlesztése* válik fontosabbá. Természetesen nem az ismeretszerzés mellőzésével. A hangsúly áttételének lényege azonban az, hogy az ismeretek egyszerű tudomásulvételén és emlékezeti elraktározásán túl *döntő az ismeretek feldolgozása és alkalmazása*. S minthogy ennek a „megtanulása” csak hosszabb folyamatban lehetséges, a tanulás közben is arra kellene törekedni, hogy kiderüljön, a képességszint hogyan alakul, honnan hová tart. Feltételezhető, hogy ez magával hozná a tanulás individualizálódását, ami nemcsak a folyamat személyességét jelenti, de azt is, hogy a tanulók képesek lesznek megérteni és tudatosan befolyásolni saját haladásukat.

Azt, hogy a készségeknek és képességeknek milyen szerepe van a tudás alakulásában, jól érzékelteti egy nemzetközi vizsgálat az olvasott szövegek megértéséről. A felmérés a 90-es évek második felében készült a fejlett országokat tömörítő gazdasági szervezet, az OECD megbízásából. Azt vizsgálták, hogy milyen színvonalú a mindennapi életben használt szövegek megértése. (Egy csekklap és egy jelentkezési lap kitöltése, az autóbusz-menetrend adatainak és egy árucikk használati utasításának az értelmezése.) Ehhez ötféle feladatot állítottak össze nehézségi fokozatok alapján. A legelső szintű feladatban valamely információ szó szerinti megfelelőjét kellett megtalálni. A következő szinten egy megállapításból következtetést kellett levonni. A harmadik szinten több információt kellett összevonnai. A negyedik szinten több megállapítás összehasonlítását kellett elvégezni. A legmagasabb fokozaton bonyolultabb szövegben kellett eligazodni, felismerve benne az egyes részek közti összefüggéseket. A kapott válaszokat pontszámokkal értékelték. Az értékelők szerint a harmadik szint tekinthető a mindennapi életben való eligazodáshoz szükséges minimális képességszintnek. A vizsgálatban résztvevő magyarok kétharmada

ezt a szintet nem érte el, a maradék egyharmad 25%-a is csak a harmadik szintű feladat megoldására volt képes. Ez az „eredmény” figyelmeztető az olvasáshoz kapcsolódó képességeink alacsony színvonalára. (Egyébként a vizsgálatban résztvevő 22 országból Magyarország a 18-19. helyet érte el Szlovéniával együtt, utánunk Portugália, Lengyelország és Chile következett.)

Harangi László előadásában egy számunkra új fogalmat vezetett be: a „knowledge worker” kifejezést, amit talán „a tudással foglalkozó dolgozónak” lehetne fordítani. Olyan emberekről van szó, akiknek a munkájához szorosan tartozik tudáskészletük állandó növelése. Széleskörű az alpműveltségük, rendszerelvű a gondolkodásuk, munkájukban alkotóak és kísérletezőek, tevékenységükben az elmélet és a gyakorlat, valamint a szaktudás és az általános műveltség szoros egységben van. Mindezek mellett önállóak véleményeik kialakításában. Nálunk is megtalálhatók ilyen emberek, de az elnevezésük hiánya azt sejteti, hogy a közvélemény nem sokat tud róluk, és nem is érdekli a magatartásuk iránt.

A témakör második előadását a Belorussziából érkező *Galina Veramejchik* tartotta a fiatalok és felnőttek közt a nem formális oktatásban szerzett tapasztalatairól. Az „Education without Borders” (Oktatás határok nélkül) elnevezésű civil szervezet képviselőjében tartotta beszámolóját. Elmondta, hogy náluk az oktatási törvény közfeladatként nem említi a felnőttoktatást, azt nem is függetleníti az iskolai oktatás rendszerétől. (Bár vannak esti iskolák és a szakképző intézmények is képeznek felnőtteket.) A felnőttképzés nagy része a civil szektorra hárul. Az országban 2249 nem állami szervezet létezik, ebből 313 foglalkozik képzéssel. Az ő szervezete (amelynek 17 területi szervezete van) törekszik az oktatási hagyományok megújítására, és ehhez elsősorban az észak-európai országok eredményeit használja fel. (Főként a svéd népfőiskolákat, tanuló köröket.) Különös gondot fordítanak a kisebb falusi települések fiataljára, az ő – bentlakásos tanfolyami keretek között folyó – képzésükkel igyekeznek kifejleszteni az egész életen át tartó tanulás igényét. Ez az előadás nemcsak azért váltott ki nagyobb figyelmet a konferencián, mert eddig semmit sem tudtunk ennek az országnak a felnőttképzéséről, de azért is, mert kiderült, hogy újabb kezdeményezések az európai gyakorlat legkorszerűbb változatához igazodva keresik a kibontakozást.

Pordány Sarolta, a Felnőttképzés Fejlesztéséért Egyesület ügyvezető elnöke „Helyi tudás, önálló tanulás” címmel tartott előadást. A „helyi tudás” lényegében a tapasztalatokra épülő tudást jelenti, magába foglalva mindazt, amit valaki egy településről tud, a hagyományoktól kezdve a közösség mai életének gyakorlatáig. Értékét az adja, hogy alapja lehet a problémamegoldó gondolkodásnak és cselekvésnek. Elsajátítása informális keretek közt történik, tehát egyénileg. Amíg ennek a tudásnak a feltárása és elismerése egyes országokban már megvalósult, nálunk csekély figyelem fordul feléje. Ehhez az előadáshoz két kérdésem is kapcsolódott: a/ Hogyan tárható fel ez a tudás? b/ Hogyan terjedhet el, hogy ne csak közvetlenül az ismerősök szűkebb körében hasson?) Lehetőségként említettem meg azt a példát, amit a Közösségfejlesztők Egyesülete kezdeményezett a 90-es években három bakonyi községben. Kalendáriumot adtak ki egy ilyen rovattal: „Mit tudnék tanítani? Mit szeretnék tanulni?” S a beérkezett válaszok alapján meg lehetett szervezni a felnőttek tanulását a helyben lakók tudására és igényeire építve.

Dr. Zalai Szabolcs, a Pécsi Tudományegyetem egyetemi adjunktusa „A tanuló város gyökerei” c. előadásában az archaikus közösségek példáját idézte fel, amelyekben az emberek még közvetlenül egymástól tanultak, és az élet egésze ilyen folyamatos tudásátadással volt egybekötve. A történelemnek az a szakasza vetett véget ennek, amelyben az individualizálódás vált jellemzővé. Itt kérdésként vethettem fel: lehet-e ma, a modern életviszonyok között, a közösségek szétesésének korában a régi idők közvetlen kapcsolataira építő „tanítást” és „tanulást” létrehozni? A napi érintkezésben ugyan van információcsere az emberek között, de ez nehezen nevezhető a tudás megújításának. Zalai Szabolcs két lehetőséget említett erre: Az olyan előadást, amely szuggesztivitásával közösségi élményt ad, és azt az előadássorozatot, ami Pécsen meg is valósult: a kultúra helyi értékeiről szóló történelmi sorozat meglepően nagy érdeklődést váltott ki, és kiváltotta az emberek segítő szándékú közreműködését a hagyományok feltárásában és tudatosításában.

Zalai Szabolcs ismertette a „Tanulástudományi Kutató és Gyakorlati Központ” tervét, amit a pécsi egyetemen szeretnének kialakítani. Egyelőre ez még csak elképzelésekben él, reméli azonban, hogy sikerül valóra is váltani. A rendszeres kutatást indokolná, hogy a felnőttképzésben mindinkább előtérbe kerül a tanulás folyamata, problémáival és

fejleszhetőségének lehetőségeivel együtt. Megjegyeztem erről, hogy e kutatással együtt szükségesnek lenne a produktív tanulás mibenlétének tudatosítása is, amely szerint a tanulás nem egyszerűen memorizálás, hanem a meglévő tudás elmélyítése és kiszélesítése is, régi és új elemeinek a szintetizálásával. Ezzel együtt hozzátartozhatna a kérdezni tudás is; a problémák újszerű felvetése, elemzése és a megoldási lehetőségek alternatíváinak összehasonlító értékelése.

„A felnőtt tanulók” című témakört lengyel előadás vezették be, Zofia Trochimowicz-Warga a szellemi fogyatékosok gyakorlati képzését ismertette a Tarnobrzeg-i régióból. A gyakorlati példákkal és vetített képekkel illusztrált előadás hű képet adott arról az áldozatos munkáról, amit a képző intézményben végeznek.

Az ezután következő magyar előadók valamilyen szinten az informatikai képzésről szóltak. Dr. Kovács Ilma, a Corvinus Egyetem egyetemi magántanára ennek elméleti alapjait összegezte, kitérve arra, hogy a távoktatásban milyen elvárásoknak kell megfelelniük a tanulóknak. Vörös Miklós, a Zrinyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Távoktatási Központjának igazgatója az egyetemükön folyó képzés felépítését, követelményrendszerét mutatta be, az „élethelyzethez igazított” tanulásról szóló tankönyvükkel együtt. Vigh György a Magyar Posta munkavállalói között alkalmazott informatikai képzés tapasztalatairól beszélt. Dancsó Tiünde, főiskolai adjunktus pedig, a székesfehérvári Kodolányi János Főiskolán folyó képzés alapján „az információs társadalom katalizátorait foglalta össze.

Kovács Ilma központi gondolata az volt, hogy a távoktatásban alkalmazott informatikát rendszerként kell kezelni, amelyhez a közvetített információkon kívül a társadalmi környezetből érkező külső erők komplexitását is figyelembe kell venni. Ehhez „mesterségbeli” tudás szükséges. A távoktatásban növekszik az interakció jelentősége a tanulást segítő tutorok és a tanulók között, annak ellenére, hogy a tanulóktól is elvárható az önállóság a tananyag feldolgozásában. A folyamat eredményére vonatkozó visszajelzések azonban hozzájárulhatnak a tanulás tudatosabb alakításához, a közben fölmerülő problémák alaposabb megértéséhez. Itt utalni lehetett hozzászólásomban arra, hogy a tanulók elvárható önállósága mellett is gyakori igény mutatkozik a csoportos konzultációra, amelyben a tanuló társak közti véleménycsere is segítheti az eredményeséget.

Vörös Miklós előadásában „az élethelyzethez igazított tanulás” értelmezése volt különösen elgondolkodtató. E kifejezés szerint, amikor a tanulás a gyakorlati tapasztalatokban érzékelhető helyzetekhez kapcsolódik, a feladatok személyessége miatt erősödik a tanulók aktivitása és felelőssége a tanulás eredményéért. Vigh György beszámolójában a mennyiségi adatok keltettek nagyobb figyelmet. A Magyar Postának 36.000 dolgozója van (ez megfelel egy közepes nagyságú város lélekszámának!), és ebből 17.000 használ munkájához számítógépet. Számukra rendszeresen szerveznek továbbképzést, negyedévenként átlagosan 22 tanfolyamon, amelyek 1-3 naposak vagy távoktatásban megvalósulóak. Dancsó Tünde az internet használatának fokozódó terjedéséről szólva részletezte a hozzá szükséges műveltség elemeit. Érdeemes volt hoz-

zászlószómban megjegyezni, hogy ez korlátlan lehetőséget kínál az élethosszig tartó tanulásra, de csak akkor, ha megfelelő háttértudás segíti a felhasználókat a lényeges információk kiválasztásában, megértésében, kapcsolataik felismerésében és alkalmazási lehetőségük kidolgozásában.

A konferencia összefoglalásának lezárásaként meg kell még említeni, hogy a Német Népfőiskolai Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézete és annak varsói irodája anyagi támogatást adott a rendezvényhez. E kapcsolat szakmai vonatkozásairól Horváthné Bodnár Mária adott részletes tájékoztatást, felsorolva azokat az angol- és németnyelvű kiadványokat, amelyek lehetőséget kínálnak a felnőttképzés jelenlegi nemzetközi helyzetének alaposabb megismeréséhez.

